

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

Makale Türü	Eylül 2023	Cilt	Sayı
Derleme Makale	Başvuru Tarihi: 25.05.2023 Kabul Tarihi: 28.09.2023	3	2

MUHTARLARIN SOSYAL YARDIMLARIN ULAŞTIRILMASINDAKİ ROLÜ

Ahmet ÖKSÜZOĞLU*

Öz

Köylerin ve mahallelerin yönetsel anlamda sorumlusu olan muhtarlar buldukları mahalde ikamet edenlerin oylarının çoğunluğunu alarak seçilen, herhangi bir siyasi partinin temsilcisi olmayan ve köy tüzel kişiliğini temsil eden yöneticilerdir. Kendi iradeleriyle ve kendi imkânlarıyla adaylığını ilan eden ve halkın ekseriyetinin tercihiyle göreve gelen muhtarlar, kendileriyle beraber seçilen ihtiyar heyeti adını alan diğer dört üyenin oluşturduğu ihtiyar heyeti ile birlikte karar alırlar. Özellikle mahalli idarelerin ve geleneksel yaşam biçimlerinin devam ettiği kültürlerde muhtarlar görev alanının içerisinde yer alan coğrafyalar için önemli bir yönetim pozisyonudur. Bu sebeple ilgili sosyal alanlarda yapılacak her eylemden direkt olarak sorumlulardır. Muhtarların görev ve sorumluluk alanlarından biri de sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan kişilere verilen hizmetlerin genel adıdır ve mahalli idareler söz konusu olduğunda sosyal yardımları bireylerle buluşturacak kaynak mekanizmaların en önemli unsuru muhtarlardır. Bu çalışmada muhtarların sosyal yardımların bireylere ulaştırılmasındaki rolü incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda muhtarlığın kavramsal çerçevesinden tarihsel sürecine, sosyal yardımların içeriğinden çeşitlerine ve sosyal yardım aktörlerine kadar derinlemesine bir literatür incelemesi yapılmıştır. Ardından muhtarların sosyal yardımlar konusundaki görev ve sorumluluklarına değinilmiştir. Çalışmanın kendinden sonraki araştırmalara referans olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhtar, Sosyal Yardımlar, Sosyal Hizmet

THE ROLE OF HEADMEN IN THE DELIVERY OF SOCIAL ASSISTANCE

Abstract

The headmen of the villages and neighborhoods are the ones who are elected by voting by the people residing there, who are not representatives of any political party and who represent the legal entity of the village. The mukhtars, who are individually nominated and appointed by the decisions of the people, make their decisions together with the council of elders formed by the other four members. Especially in cultures where local administrations and traditional life structure continue, headmen are an important management position for geographies within the distribution of duties. For these reasons, they are directly responsible for every action to be taken in the relevant social areas. One of the duty and responsibility systems of headmen is social assistance. Social assistance is the general name of the services provided to people who cannot afford basic services, and in the case of local administrations, headmen are the resources that will bring social assistance to communities. These persuasive headmen see the social role in delivering aid to their individuals. The study was carried out with the analysis obtained from qualitative research techniques. A literature review has been made on the historical background of these groups within the scope of the mukhtarship, from the processes of social assistance to its types and social assistance actors. Then, the duties and actions of the mukhtars on social assistance were mentioned. The work itself should be a reference for subsequent experiments.

Keywords: Headmen, Social Assistance, Social Work

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, aoksuzoglu42@gmail.com, 0000-0001-9986-6338

GİRİŞ

Mahalleler, genellikle birbirini tanıyan, sosyal dayanışma içinde olan ve bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu kişilerden oluşmuş toplulukların yaşadığı kent bölgeleri olarak tanımlanabilir. Aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleri gibi toplumsal ve kültürel bağlar da mahallelerin önemli bir parçasıdır. Mahalleler, hem fiziksel hem de sosyal birimler olarak kentlerin yapı taşlarıdır ve yerel toplulukların bir arada yaşadığı ve etkileşimde bulunduğu yerlerdir. Bu tanım, mahalle kavramını açıklarken mahallenin toplumsal ve kültürel dinamiklerine de vurgu yapmaktadır (Ergenç, 1984: 69). Tarihi belediye yönetiminden daha eski bir kurum olan mahalle Osmanlıdan günümüze taşınan bir kurumdur (Palabıyık ve Atak, 2002:334). Osmanlı idaresinde mahalleler mülkî, beledî ve adlî teşkilatın ilk basamağını teşkil eder (Ergin,1936:103). "Mahalle yönetimi" veya "mahalle yönetişimi" kavramı, günümüzde birçok Avrupa ülkesinde ve diğer ülkelerde de önem kazanan bir yönetim ilkesidir. Bu ilke, "hizmette yerellik" prensibiyle yakından ilişkilidir ve yerel yönetimlerin daha küçük ve daha yakın topluluk düzeylerine inmesini ve yerel toplulukların daha fazla katılımını teşvik etmeyi amaçlar.

Mahalle yönetimi, belediyelerin veya yerel yönetimlerin, kentlerin veya kasabaların daha küçük parçaları olan mahallelerde daha etkin bir şekilde hizmet sunmalarını ve yerel ihtiyaçlara daha iyi yanıt vermelerini sağlar. Bu yaklaşım, yerel halkın kendi mahallelerinin yönetimine daha fazla katılımını teşvik ederken, mahalle düzeyindeki sorunların daha iyi tanımlanması ve çözülmesi amacını taşır.

Türkiye'de kamu yönetimi reformları kapsamında mahalle yönetimi konusuna daha fazla vurgu yapılması, yerel hizmetlerin daha etkin bir şekilde sunulmasını ve yerel toplulukların daha fazla katılımını teşvik etmeyi hedefler. Bu, yerel yönetimlerin daha demokratik, şeffaf ve hesap verilebilir olmalarına katkı sağlar. Benzer şekilde, Avrupa ülkelerinde de benzer yönetim ilkeleri ve yerellik vurgusu önemlidir ve yerel toplulukların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilmesini amaçlar.

Sonuç olarak, "mahalle yönetimi" veya "yerel yönetim" ilkesi, hem Türkiye'de hem de diğer ülkelerde kamu yönetimi reformlarının bir parçası olarak önem kazanan bir yaklaşımdır ve yerel yönetimlerin daha etkin, katılımcı ve hizmet odaklı olmalarını amaçlar.

Örneğin; 6360 sayılı kanunla birlikte 19.103 adet olan mahalle sayısı 36.740 sayısına ulaşarak ciddi boyutta artmıştır. Bu çalışma, Türkiye'deki yerel yönetimler ve mahalle yönetimi konularında önemli bir boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir. 6360 sayılı Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesi ve büyükşehir belediyesi sınırlarının genişletilmesi gibi yerel yönetim reformlarının getirdiği değişiklikler, mahalle yönetimi ve muhtarlık sistemi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır.

Ancak, bu değişikliklere rağmen mahalle yönetimi için özgü bir yasal çerçeve ve teknik altyapı eksikliği hala mevcuttur. Bu nedenle, mahalle yönetimi, muhtarlar ve sosyal yardımlar konularında yapılacak çalışmaların bu alandaki eksiklikleri ele alması ve çözüm önerileri sunması önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, mahalle yönetiminin daha etkin ve katılımcı hale getirilmesi için yapılacak çalışmalara rehberlik etmek ve bu alandaki eksiklikleri gidermek olabilir. Muhtarlar, mahalle yönetimi, yerel hizmetlerin sunumu ve sosyal yardımlar gibi konuları ele alarak, yerel yönetimlerin daha iyi işleyişine ve yerel toplulukların daha iyi hizmet almasına katkıda bulunabilir.

Ayrıca, bu tür bir çalışma, akademik araştırmacılar, yerel yönetim uzmanları ve karar vericiler için önemli bir kaynak olabilir ve mahalle yönetimi konusunda daha fazla bilgi üretilmesine ve bu alandaki reformların daha etkili bir şekilde planlanmasına yardımcı olabilir.

1. Mahalle, Muhtar ve Muhtarlık Üçgeni

Mahalleler şehirleri oluşturan yerleşim birimleri olduğu ve buradaki ikamet edenlerin, birbirlerini tanıyan kimselerden müteşekkil olduğu bir gerçektir. Bu bakımdan mahallenin bilinen en yaygın tanımı birbirini tanıyan, birbirini tanıyan, sosyal dayanışma içinde olan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı veya bulunduğu yerdir. Bir diğer ifadeyle aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştikleri kent bölümü olarak tanımlamak mümkündür Mahalleler, yerel toplulukların temel yapı taşlarıdır ve genellikle birbirini tanıyan, dayanışma içinde olan ve bir arada yaşayan kişilerden oluşur. Bu tanım, mahallelerin sosyal ve kültürel birimler olduğunu vurgular. İnsanlar arasındaki ilişkilerin sıkı olduğu, komşuluk ilişkilerinin önemli olduğu ve toplumsal dayanışmanın güçlü olduğu yerler olarak mahalleler düşünülebilir.

Ayrıca, mescit gibi dini veya ibadet yerlerinin mahallelerde önemli bir rol oynadığı ve bu yerlerin, mahalle sakinlerinin bir araya gelmelerini ve ortak etkinliklerde bulunmalarını teşvik ettiği de belirtilmiştir. Bu, mahallelerin sadece fiziksel mekânlar olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel etkileşimin de merkezleri olduğunu gösterir.

Mahalleler, yerel yönetimlerin hizmetlerini sunmaları, toplumsal ihtiyaçları karşılamaları ve yerel sorunları çözmeleri için önemli bir platform olarak kabul edilir. Mahallelerin iyi yönetilmesi, yerel toplulukların refahını artırabilir ve toplumsal uyumu destekleyebilir.

Sonuç olarak, mahallelerin tanımı, fiziksel mekânların ötesinde toplumsal ilişkilerin ve dayanışmanın da bir ifadesidir. Bu nedenle, mahallelerin etkili bir şekilde yönetilmesi ve sakinlerinin katılımını teşvik etmek, toplumsal refahın artırılması için önemlidir.(Tok, 2005: 1). Osmanlı kültüründe birey için ailesinden sonra gelen ilk topluluk mahalle sakinleri olmuştur (Özbilgen, 2003: 386-456). Osmanlı döneminde mahalle kapsayıcı ve farklı etnik, dini, kültürel alt kimliklerin kendini yaşatmasına, ifadesine ve korunmasına fırsat verecek şekilde oluşmuş-oluşturulmuştur. Mekân birlikteliğe açık; ama karışıma, kimlik kargaşasına kapalıdır. Farklı kimlikler sınıf ve statü farkı gözetilmeksizin mahalle adı ile kurumlaşmışlardır (Ortaylı, 2007: 305).

Etimolojik anlamına bakıldığında; mahalle, “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen Arapça hall (halel ve hulul) kökünden türetilmiş bir mekân ismidir. Türkçe’ de kelimeye kaynaklık eden mahal sözcüğü; yer, yöre, mevzi anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 1998: 1484).

Osmanlı döneminde muhtarlık müessesesi kurulmadan önce mahallelerin yönetiminden imamlar sorumluydu. İmamlar, görevli oldukları mescit ve camilerin vakıflarından maaş (vazife) alır; adli amir konumundaki kadıların şehirde yerine getirmesi gereken dini, ahlaki, toplumsal, mülki, beledi ve güvenliğe dair görevleri mahallede veya taşrada yerine getirir ve kadılar tarafından denetlenirdi (Beydilli, 2002: 181). Bu yüzden Osmanlı döneminde mahalle: yöneticisi imam olan, kendine mahsus mali gelirleri bulunan, yaşayanlarının her türlü olay karşısında kenetlendiği toplumsal, idari ve mali bir birim anlamına gelmektedir (Arikboğa, 2004: 274). Bu dönemde mahallede görev yapan imamlar o mahallenin her şeyinden sorumlu olur veya sorumlu tutulurdu. Öyle ki mahallede yaşanan ramazan bayramlarında davulcu tahsis etmekten, güvenlik sorunlarına, su sıkıntısından gece fenerini yaktırmaya, kaldırımların yapılıp herkesin evinin önünü temiz tutmasına kadar her türlü işten imam sorumlu bilinirdi (Ortaylı, 1978: 220).

Muhtarlık örgütü ilk olarak 1829 yılında İstanbul'da (Bilad-ı Selase; İstanbul, Üsküdar, Eyüp) kurulmuştur. Anadolu'da ise ilk olarak Kastamonu'da bu teşkilatın kurulduğu Takvim-i Vekayi'nin 1833 tarihli ve 73. Sayısında ayrıntıları ile anlatılmaktadır. Halka zulmettiği için Kastamonu Sancağı Mütesellimine şikayet edilen Taşköprü Ayanı isyan edince, kuvvet kullanılarak ortadan kaldırılmıştır.

Bunun üzerine Mütesellim yeni bir ayan seçme yoluna gitmeyerek, İstanbul'da o dönemde hali hazırda uygulanmaya devam eden muhtarlık kurumunu Kastamonu Sancağında teşkil etmiştir. Her mahallede seçimle muhtar-ı evvel ve muhtar-ı Sâni adıyla iki muhtar seçilmiştir. 2. Mahmut bu uygulamayı öğrenince memnun olmuş ve bu nizamın diğer vilayet kaza ve kura mahallelerinde de uygulanması için ferman çıkarmıştır (Çadircı, 1970: 409-420). 1829 yılında İstanbul, Galata, Üsküdar ve Eyüp'ün erkek nüfusu sayılarak defterlere kaydedilmiştir. Ardından mürur nizamının sürdürülmesi ve imamların, görevli oldukları yerlere giren ve çıkanları kontrol ederken kimseye müsamaha göstermemesi için halk arasındaki itibarlı kişilerden her mahalleye birinci ve ikinci (evvel ve Sâni) olarak ikişer muhtar tayin edilmiştir(Lütfi Tarihi,1875:173).

Bu fermanın ardından muhtarlık, ilk olarak 1829 yılında İstanbul, Galata, Üsküdar ve Eyüp'te (Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse) kurulmuş oldu. Muhtar ve kâhyalar seçilip (intihab) görev yerlerine gönderildikten sonra icra edecekleri faaliyetlerde kullanmaları için özel mühürler hazırlanarak kendilerine teslim edildi (Lütfi Tarihi,1875: 35).

Mahallelerin yönetim planlamasıyla ilgili ilk yasal düzenleme 1864 yılında "Teşkil-i Vilayet Nizamnamesi" ile yapılmıştır. Bu nizamnameye göre mahalle teşkili, muhtar ve beraber görev yapacağı ihtiyar heyetinin seçimi ile bu heyetin görevler ve sorumluluklarını belirlenmiştir. Daha sonrasında 1876 yılında çıkarılan "idare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" ile mahalle yönetimin görevleri daha ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. 1913 tarihinde çıkarılan "idare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati" ile mahalle yönetimleri ile ilgili tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte daha önce mahalledeki ihtiyar heyetinin yerine getirdiği vazifelerin devletin hangi organlarınca yapılacağı düzenlenemediği için

mahalle yönetimleri, kanuni altyapıları yasal dayanakları olmadan varlıklarını sürdürmüşlerdir (Palabıyık ve Atak, 2002:3 37).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte köy ve mahalle idareleriyle ilgili bir takım düzenlemelere, yeni görevler, yetkiler verilmiştir. Atatürk köylüye büyük önem vermiş, onların sorunlarını çözmek için köy idaresine ve mahalle yönetimine yeni bir biçim vermeye çalışmıştır. Bu amaçla 18 Mart 1924 tarihinde "Köy kanunu" kabul edilmiştir.

Mahalle Muhtarlıkları, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati ile hukuken kaldırılmış; ancak hükümetin izniyle faaliyetlerini 1934 yılına kadar sürdürmüşlerdir. 1934 tarihinde çıkarılan 2295 sayılı kanunla, belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar meclislerinin faaliyetlerine de fiilen son verilmiştir (Eryılmaz,1997: 212). 10 Nisan 1944 tarih ve 4541 sayılı "Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun" ile İçişleri Bakanlığı bu sorunların önüne geçmek için mahalle teşkilatını yeniden kurmuştur. Bugün hala yürürlükte olan bu kanun birtakım değişikliklere uğramıştır. Yasal değişikliklere karşın mahalle yönetiminin merkezle ilişkisi değişmemiştir (Palabıyık ve Atak,2002: 333).

4541 sayılı Kanuna göre Mahalle İdaresi bir muhtar ve ihtiyar heyetinden meydana gelir.

Mahallenin nasıl kurulacağı 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanununda gösterilmiştir; bu kanuna göre Belediye sınırları içinde mahalle teşkili, birleştirilmesi, bölünmesi, kaldırılması, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü alınarak valilik makamının onay vermesiyle olur.

Mahalle İdaresi 5393 sayılı Belediye Kanununu da Mahalle Yönetimi başlıklı 9. madde ile düzenlenmiştir. Aynı Kanununun 24. maddesinde belirlenen komisyonlara muhtarların oy hakkı olmadan katılmaları, görüş bildirebilmeleri (benzer düzenleme 5302 sayılı İl Özel İdare Yasasının 16. maddesindedir); 76. maddede ise Kent Konseylerine muhtar temsilcilerinin katılımını düzenlemiştir. 2005 yılında kent konseylerine dair yayımlanan yönetmeliğin 8. maddesini f bendinde "Belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan muhtarların, kendi aralarında seçecekleri en fazla 10 temsilci" ile kent konseyine (Genel Kurula) katılabilecekleri belirtilmiştir.

Devletin üst politika-strateji dokümanları incelendiğinde, mahalle muhtarlıklarına ilişkin politika tedbirlerinin Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; "mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevi artırılacak, dönüşümlü olarak belediye meclislerine üye olmaları sağlanacaktır" (Kalkınma Bakanlığı, 2000: 199) tedbiri ile yerel yönetimlerin iyileştirilmesi bölümünde yer aldığı görülmektedir.

Mahalle idaresi ile ilgili görüş ve öneriler siyasal partilerin seçim ve çalışma programlarında yer almaktadır. Örneğin; AK Parti 2011 seçim beyannamesinde "Mahalle muhtarlıkları ile ilgili yasal düzenlemeler yenilenecektir" denilmektedir.

CHP Parti Programının kamu yönetimi bölümünde zikredilen “Mahalle muhtarlıkları belediyelerin uç hizmet birimlerine dönüştürülecek” temel amacına yönelik aşağıdaki hedefi ortaya koymuştur:

“Mahalle yönetimine; yapısı, yetkileri ve sorumlulukları açısından yeni bir düzenleme getirilecek, siyasi partilerin bu görevlere aday gösterebilmeleri hedef alınacaktır.

2. Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal yardımların, sosyal devlet ilkesinden bağımsız olmadığı ve sosyal devletin amaçlarına ulaşmada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Sosyal yardımlar, çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere; yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarıyla da doğrudan ilgilidir.

Sosyal yardım faaliyetleri tek bir şekilde veyahut tek bir kurum ve kuruluş tarafından yapılmayan birden çok türü olan ve çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan organize bir yapının varlığını bize göstermektedir.

Sosyal yardımlar bir yandan kendisinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan bu anlamda beslenme, barınma, giyinme gibi ihtiyaçlarını dahi göremeyen kesimlere yapılan yardımları ifade ederken öte yandan beslenme, barınma vb. ihtiyaçlarını zor da olsa giderebilmesine karşın toplumda kendine yer bulamayan yeterli eğitim hizmetine erişemeyen, yeterli sosyal güvenceye sahip olmayan bu aşamada sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşayan kişilere yapılan yardımları ifade etmektedir diyebiliriz. Bunların yanı sıra sosyal yardımlar bakımı ve ihtiyaçları başkasının gelir durumuna bağlı olan ve bağlı oldukları kişiler olmadığı takdirde yoksulluğa düşerek ihtiyaçlarını gideremeyecekleri yapılan yardımları da anlatır.

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle sosyal yardımların çeşitlerine değinilecek olup daha sonrasında ülkemizde yapılan sosyal yardım faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir. Sosyal yardım faaliyetlerinin hangi kurumlar aracılığıyla ne şekilde sürdürüldüğüne dair detaylı bilgiler verildikten sonra ülkemizde sürdürülen sosyal yardım programlarına dair genel bir bakış sunulmaya çalışılacaktır.

2.1. Sosyal Yardım Çeşitleri

Sosyal yardımların; insan onuruna yaraşır şekilde yaşamın sürdürülebilmesi amacıyla muhtaç kimselerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmanın yanı sıra toplumun geneline göre daha kırılgan bir sosyal durum içerisinde bulunan kimselere toplumda bir yer edinmelerini kolaylaştırmak amacıyla yapılan yardımlar ile eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hakkı gibi hakların toplumun tüm kesimlerine eşit olarak sunulmasına çabalayan ve buna yönelik yapılan yardımların tümünü ifade etmektedir.

Hayatın her alanına ve toplumun her ferdine dokunan veya sorumluluk yükleyen bir faaliyet sahasından bahsettiğimizden dolayı sosyal yardımların karakterlerini ortaya koymalı onların nasıl tasnif edildiğine ilişkin bilgiler vermeliyiz. Sosyal yardımlar; aynı yardım, nakdi yardım,

şartlı yardım, tazminat karakteri taşıyan yardımlar, koruma karakteri olan yardım şeklinde genel kabul bir ayrıma tabi tutularak incelenmektedir.

Arapça kökenli bir sözcük olan aynı sözcüğü kelime anlamı olarak para dışında verilen şeyleri ifade etmekte kullanılmaktadır. 28/09/1986 tarih ve 19325 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal Ve Ekonomik Destek Yönetmeliğinin Tanımlar başlıklı 2 nci maddesinde aynı yardımlar tanımlanmıştır. Yönetmeliğin anılan maddesinde; giyecek, yiyecek, yakacak, tıbbi araç gereç, kırtasiye, protez araç gereçlerinin aynı yardımlardan sayıldığı anlaşılmaktadır. Anılan mülga yönetmelik hükmünden anlaşıldığı üzere kelime anlamına uygun olarak aynı yardım parasal olmayan yardımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Buna karşın nakdi yardım parasal olarak yapılan yardımları ifade etmekte kullanılmaktadır ve fakat bu ifadeden parasal yardımın doğrudan doğruya para olarak teslim edildiği de anlaşılmamalıdır.

İfademizi örnek üzerinden somutlaştıracak olursak; bir kimseye verilen market alışveriş kartının kişiye belli bir tutara kadar alışveriş serbestisi sağlaması da bu anlamda parasal bir yardım olarak anlaşılmalıdır. Aynı yardımlar nakdi yardımlardan önce gündemde olan yardımlardır. Geçmişteki aşevlerinde yiyecek yardımı, fakirlere ekmek dağıtılması, yakacak kömür yardımı ve sair yardımlar nakdi yardımlardan önce ortaya çıkmış ve var olmuşlardır. Ancak günümüze gelindiğinde aynı yardımların çok da arzu edilen yardımlar oldukları söylenemez. İnsanların toplumun bir parçası haline gelmeleri için kişilerin ne zaman ve ne şekilde geleceği belli olmayan yardımlar yerine kişinin kendisinin neye, nereye, ne şekilde harcayacağını kişinin kendisinin özgür iradesine bırakılarak yapılacak düzenli nakdi bir gelir desteği alması fikri çağımızın gelişmişlik seviyesine daha uygun olacaktır. Nitekim Buğra'ya göre de; aynı yardımlar kişi yoksul olsa da bir noktada onur kırıcı bir nitelik taşımaktadır. Bunun yanı sıra ihale açılıp malzeme temin edilmesi, o malzemelerin depolanması, taşınması, dağıtılması gibi hususlar büyük bir işletme masrafını da beraberinde getirmektedir (Buğra & Keyder, 2013: 50). Gerçekten de bu nedenlerle aynı yardımlar yerine nakdi yardımların tercih edilmesi çağa daha uygun olacaktır. Kişinin kendisine verilen yardımı istediği yere kendi iradesiyle harcaması nereden bakılırsa bakılsın daha mantıklı bir düşünüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal yardım denildiğinde akla ilk olarak yapılan yardımların karşılıksız olarak yapıldığı ve yardım alan kişiye bir yükümlülük yüklediği düşüncesi akla gelmektedir. Söz konusu husus haksız da sayılmaz, sosyal yardım kendi içeriğine ve kelime anlamına uygun haliyle şartsız olmalıdır düşüncesi akla gelmektedir. Ancak ekonomi politikalarında yaşanan değişim ve dönüşüm yapılan sosyal yardımların karakterlerini de etkilemektedir. Neo-liberal politikaların durdurulamaz yükselişi ve nihayetinde hâkimiyeti sonucu sosyal yardımların şartlı olmaları fikri de ağırlık kazanmıştır. Bu kapsamda şartlı sosyal yardımın bu düşünüşten hareketle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Sosyal yardımdan yararlanan kişilerin belirli bir şeyi yapmak veya yapmamak şeklinde bir durum içerisine alan şartlı sosyal destek modellerinin dünyadaki en çok öne çıkan ve sık kullanılan örnekleri, şartlı nakit transferi ve çalışma şartına bağlı sosyal yardım uygulamalarıdır (Aksanyar, 2015: 151). Ülkemizde de özellikle eğitim

alanında şartlı nakit transferi yoluyla sosyal yardım uygulamaları görülmektedir. Öğrencilerin eğitim hayatına devam etmesi şartına bağlı olarak yapılan kırtasiye yardımı, öğle yemeği yardımı, özel okul devlet desteği, okuldan sonra sınavlara hazırlık kursları gibi birtakım uygulamalar ülkemizde sıklıkla görülmekte ve uygulanmaktadır. 2001 ekonomik krizinden sonra Türkiye’de uygulanmaya başlanan şartlı nakit transferi ekonomik krizden etkilenen muhtaç kesimin çocuklarının eğitime erişimini kolaylaştırmayı amaç edinmiş olup söz konusu yardımlar ilk etapta Dünya Bankası tarafından finanse edilmiş 2008 yılından sonraki dönemde ise ulusal düzeyde bir yardım uygulamasına dönüşmüş, devlet bütçesinden ayrılan kaynaklarla sürdürülmeye devam olunmuştur (Dama & Sundaram, 2018: 12).

Aynı yardım yerine nakdi veya tercihen harcanabilen alışveriş kartı-çeki yardımları, yardım alan kişilerin kendi hayatları, alışverişleri, öncelikleri konusunda tasarruf ve tercihte bulunmalarını sağlayarak onlara bir çeşit sorumluluk da yüklemektedir. Şartlı yardımlar ise devletin veya sosyal yardım sağlayıcılarının toplumun geliştirmek istediklerin yönüne katkı sağlamasına hizmet etmektedir. Okuma ve eğitim hayatındaki geri kalmışlığı azaltıp bu alanda toplumu desteklemek için başka yere harcanamayan eğitim destekleri verilmesi gibi.

Tüm bu sosyal yardım türleri dışında tazminat karakterli sosyal yardımlardan da bahsetmemiz gerekmektedir. Tazminat karakterli sosyal yardımlardan bir durumu tazmin etmeyi amaçlayan yardımlar akla gelmelidir. Vatan hizmetinde bulunan kişilere yapılan yardımlar, şehit ve gazi yakınlarına yapılan yardımlar, muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar bu karakterdeki sosyal yardımlardandır. Bu sosyal yardımlar, bir noktada verilen hizmetlere devlet nezdinde minnet duyulduğunu ifade eden yardımlardır. Görüldüğü üzere tazminat karakterli sosyal yardımların belli bir amacı olduğu ve toplumun tüm kesimlerini kapsamadığı açıktır. Buna karşılık koruma karakterli sosyal yardımlar ise tüm ihtiyaç sahibi kişileri kapsamaktadır.

İhtiyaç sahibi yaşlılara yapılan sosyal yardımlar, evde bakım hizmetleri, engellilere yapılan yardımlar, deprem gibi herhangi bir doğal afet sonucu zarara uğrayan vatandaşlara yapılan yardımlar koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlardır.

2.2. Türkiye’de Sosyal Yardım Kuruluşları

Ülkemizde sosyal yardımların vatandaşlara çeşitli merciler aracılığıyla ulaştığını görmekteyiz. Sosyal yardımların vatandaşlara ulaşmasında merkezi idare kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları etkili olmakta ve söz konusu yardımlar bu üç kanal üzerinden dağıtılmaktadır.

2.2.1. Merkezi İdare

Merkezi idarede öncelikle akla gelen ilk kurum şüphesiz ki T.C. Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle birlikte Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı şeklinde yeniden teşkilatlanan bakanlık bünyesinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nü kurarak sosyal yardımlarla ilgili birçok faaliyeti Bakanlık bünyesinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve bakanlık taşra birimleri aracılığıyla yerine getirmektedir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yoksullukla mücadelede stratejiler oluşturmak, sosyal

yarımdan faydalanacak kesimleri doğru şekilde belirlemek, muhtaçlık temelli sosyal yardımları tek merkezde birleştirmek ve düzenli şekilde sosyal yardımların ulaştırılmasını sağlamak, çalışabilir durumda olup sosyal yardımdan faydalanan kişilerin kendi kendilerine hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak misyonuna sahip olduğu belirtilmektedir.

Bakıldığı zaman Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kurulmadan önce sosyal yardımların farklı farklı Bakanlıklar tarafından, çok başlı bir yapıda dağıtıldığı görülmektedir. Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yeni teşkilatlanması içerisinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları da bakanlığın idari yapılanmasına dâhil edilmiştir. Bu aşamada ülkemizde sosyal yardımlarla alakalı kanuni düzenlemelere ve söz konusu düzenlemelere istinaden yapılan yardımların hangi kamu kurum ve kuruluşu aracılığıyla yapıldığına bakmamız yerinde olacaktır.

Bu bağlamda öncelikle 14.06.1986 Tarihli 19134 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa bakmamız konunun daha sağlıklı şekilde ele alınmasına olanak sağlayacaktır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 1 inci maddesinde kanunun amacı belirtilmiş olup buna göre; bu Kanunun amacı; fakru-zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek, olarak belirtilmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun en önemli yanı şüphesiz ki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun kurulmasına imkân vermesidir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu birçok ayni ve nakdi yardım dağıtmanın yanı sıra diğer kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarından gelen talepleri değerlendirip onlarla koordineli bir şekilde yardım faaliyetlerini organize etmektedir. Bunun yanı sıra fonun gelirlerinin nelerden oluşacağı da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilmiştir. Anılan maddeye göre fonun gelirlerini, Kanun ve Kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlar, gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2,8'i, trafik para cezalarının %50'si, RTÜK gelirlerinin %15'i, bütçeye konulacak ödenekler, her nevi bağış ve yardımlar ve diğer gelirler oluşturmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunun bir yönü de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının da bu kanunun amacı doğrultusunda hareket etmek amacıyla kurulmasıdır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine istinaden Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak üzere her il ve ilçede Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulmuştur. Hâlihazırda ülke genelinde 1.003 SYD Vakfı vatandaşlarımıza hizmet vermektedir. SYD Vakıflarının gelirlerini, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan aktarılan miktarlar, işletme/iştiraklerden elde edilecek gelirler ve diğer gelirler oluşturmaktadır. SYD Vakıfları, 5737 sayılı Vakıflar Kanununun 4 üncü maddesindeki şekliyle özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptirler. Her bir SYD Vakfı ayrı ayrı birer işyeridir (4857 sayılı İş

Kanunu çerçevesinde) ve her birinin ayrı karar organları bulunmaktadır. SYD Vakıfları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının idari yapılanması içerisinde yer almamakta olup denetimleri Vakıflar Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılmaktadır (Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Temmuz 2022).

Ülkemizdeki sosyal yardımlara dayanak oluşturan yasal düzenlemelere baktıktan sonra merkezi idare tarafından yapılan yardımların büyük bir kısmını gerçekleştiren Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın teşkilat yapısında yer alan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yardımların ne şekilde hangi kategoride yapıldığı gibi konulara bakmak yerinde olacaktır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü çatısı altında aile, barınma-gıda, engelli-yaşlı, sağlık, eğitim olmak üzere beş ayrı kategoride, her kategori altında farklı şekillerde çeşitli yardımlar yapılmasına yönelik sosyal yardım programları bulunmaktadır.

Aile kategorisinde yapılan yardımlara bakıldığında 12 ayrı başlık altında sosyal yardımda bulunduğu görülmektedir.

Aile destekleri çerçevesinde sunulan yardım programları şunlardır:

1. Doğum Yardımı: Yeni doğan çocuğun ailesine yapılan maddi destek.
2. Çoklu Doğum Yardımı: İkiz, üçüz gibi çoklu doğum yapan ailelere ek maddi destek.
3. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı: Eşini kaybetmiş kadınlara düzenli nakit yardım sağlanması.
4. Öksüz ve Yetim Yardımı: Anne ve/veya babalarını kaybetmiş çocuklara maddi destek.
5. Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı: Muhtaç asker ailelerine periyodik nakit yardım.
6. Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı: Muhtaç asker çocuklarına yapılan maddi destek.
7. Terör Zararı Yardımları: Terör olayları nedeniyle zarar gören kişilere ve ailelerine yönelik maddi yardım programları.
8. Afet-Acil Durum Yardımları: Doğal afetler veya acil durumlar sonucu zarar görenlere acil yardım sağlama programları.
9. İşe Yönlendirme Yardımı: İşsizlere iş bulmaları veya meslek edinmeleri konusunda destek sağlama.
10. İşe Başlama Yardımı: İş bulan kişilere işe başlamalarına yardımcı olmak için maddi destek sağlama.
11. Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar: Şehitlerin ailelerine ve gazilere maddi ve sosyal destek sağlama.

Bu yardım programları, ailelerin ihtiyaçlarına ve toplumsal zorluklara yönelik olarak çeşitlilik göstermektedir. Ailelere yönelik bu tür yardım programları, sosyal refahı artırmayı, zor durumda olan bireylerin desteklenmesini ve toplumun daha güçlü bir şekilde dayanışmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Gıda/Barınma kategorisinde yapılan yardımlara bakıldığında; dini bayramlarda yapılan yiyecek yardımları, Ramazan ayında yapılan kumanya yardımları, aşevi hizmetleri, barınma

ihtiyacını karşılayamayan kişilere yapılan eski evlerin onarımı, eski ve barınmaya elverişli olmayan yapılan yerine inşa edilen betonarme veyahut prefabrik yapıların inşası amacıyla yapılan yardımlar, afetlerde evleri zarar gören kimselere yapılan yardımlar, Toplu Konut İdaresi ile ortaklaşa yürütülen sosyal konut yardımları, elektrik ve doğalgaz faturalarını ödeyemeyecek durumda olanlara yapılan fatura ödeme destekleri, Türkiye Kömür İşletmeleri ile ortaklık içerisinde yürütülen kömür yardımları gibi yardımlar sunulduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra ülkemizde bulunan geçici koruma, uluslararası koruma statüsünde bulunanlara yönelik sunulan sosyal uyum yardımlarının yapıldığı görülmektedir.

Engelli ve yaşlılar gibi dezavantajlı gruplara yönelik de sosyal yardım programlarının bulunduğu ve bu kapsamda nakdi olarak sunulan engelli, engelli yakını, yaşlı aylığı yardımları sunulmaktadır. Bunlar dışında vefa projeleri ile kendi temel ihtiyaçlarını gidermekte güçlük çeken kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmaktadır. Engelli kimselerin topluma uyumu noktasında sahip oldukları olanakların geliştirilmesi amacıyla da ihtiyaç yardımları sunulmaktadır. Bu kapsamda tekerlekli sandalye gibi cihaz yardımları bu kapsamda yapılan yardımlara örnek olarak gösterilebilir.

Sağlık kategorisinde sunulan yardımlara bakıldığında, hiçbir sosyal güvencesi olmayanlara yönelik GSS primlerinin ödenmesi noktasında yapılan yardımlar, 5510 Sayılı Kanuna göre alınan katılım paylarının karşılanması amacıyla yapılan yardımlar, gebelere yönelik sunulan şartlı sağlık yardımları, kronik hastalara sunulan yardımlar, kronik hastalar için güç desteği ödemeleri bu kapsamda yapılan yardımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim alanında da yardımlar sunulmaktadır. Örgün eğitime devam edilebilmesi için sunulan nakdi yardımlar, şartlı eğitim yardımları, geçici koruma statüsünde bulunanlara yönelik sunulan yabancılar için şartlı eğitim yardımları, kırtasiye yardımları, çanta, kıyafet ve benzeri hususlarda yapılan aynı yardımlar, öğrenci taşıma, barınma, yemek, yol ücreti yardımları gibi yardımlar, yüksek öğrenim öğrencilerine yönelik yapılan yardımlar, yurt yapım çalışmaları, kreş, anaokulu yardımı gibi yardımlar eğitim alanında yapılan yardımlardır.

Bunlar dışında; Bakanlık tarafından proje destek programları da sürdürülmektedir. Aile Destek Merkezi (ADEM Projeleri), Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM), Evsizlere Konaklama Projesi, Sosyal Hizmet Projeleri, Vakıf Modernizasyonu, Kuruluş Bakımından Ayrılan Gençlerin Sosyal Yönden Desteklenmesi Projesi çalışmaları da aktif olarak sürdürülmektedir.

Görüleceği üzere, Merkezi İdare tarafından sunulan yardımlar Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmekte olup hemen hemen her alanda sosyal yardım faaliyetleri yürütülmektedir. Çeşitli projelerle sunulan sosyal yardımların kapsamı da genişletilmeye çalışılmaktadır. Yapılan sosyal yardımlardan anlaşıldığı üzere sadece vatandaş olanlara yönelik sosyal yardım sunulmamakta, ülkemizde bulunan geçici koruma veyahut uluslararası koruma statüsünde bulunan yabancı uyruklu kişilere de sosyal yardımlar sunulmaktadır. Ayrıca yapılan sosyal yardımlara bakıldığında daha önceki yıllarda sunulmayan doğalgaz, elektrik, kronik hastalara kesintisiz güç kaynağı sağlamayı amaçlayan yardımların da sunulmaya başlandığı görülmektedir. Bir yönüyle sunulan sosyal yardımların kapsamının

genişletildiğini görürken diğer bir yönüyle ise ülkemizde temel ihtiyaç diyebileceğimiz elektrik, doğalgaz faturalarının ödemesini dahi yapamayan kimselerin olduğunu görmekteyiz.

2.2.2. Yerel Yönetimler

Ülkemizde sadece merkezi idare tarafından yapılan sosyal yardımlar yeterli gelmemektedir. Buna istinaden yerelde de birtakım yardım sosyal yardım faaliyetleri yürütülmektedir. Yerelde o yörede yaşayan kişilerden zor durumda olanların tespitinin daha kolay olması, ilgili yardıma muhtaç kişilerin tespit edilmesinin ve muhtaçlık durumlarının takip edilmesinin kolaylığı yerelde yapılan yardımların önemini de ortaya koymaktadır. Günümüzde özellikle belediyece faaliyetleri çerçevesinde çoğu insana sosyal yardımlarda bulunmaktadır. Bu yönüyle belediyeler sosyal yardım faaliyetlerinde önemli bir rolü de üstlenmektedirler dememiz yanlış olmayacaktır.

Ülkemizde yerelde yapılan yardımlar dayanağını özünde normlar hiyerarşisinin de tepesinde bulunan Anayasa'dan almaktadır. Anayasamızın Mahalli İdareler başlıklı 127'nci maddesinde mahalli idareler kuruluş ve işleyiş usulleriyle birlikte açıkça tarif edilerek yerel yönetimlerin; yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere seçimle işbaşına gelen kamu tüzel kişiliğine haiz idarelerdir denilmektedir.

Anayasa dışında hukuk düzeninde Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu olmak üzere mevzuat bulunmaktadır. Belediye Kanunu incelendiğinde Belediyelerin nasıl bir iş yükünü ve hangi görevleri üstlendiğini görebiliriz. Keza aynı şekilde Büyükşehir Belediye Kanunu ile nüfusu belli bir sayıyı aşmış yerleşim yerlerine götürülecek hizmetler noktasında düzenlemeler yapılmıştır. 13.07.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun Belediyelerin görev ve sorumlulukları başlıklı 14'üncü maddesinde belediyelere kadın ve çocuk konukevleri açmaktan sağlık tesisi açmaya kadar birçok misyon yüklenmiştir.

Yine aynı şekilde benzer düzenlemeler 23.07.2004 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7'nci maddesinde de bulunmaktadır. Anılan maddede büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumlulukları belirtilmiş olup devam eden maddelerde ulaşım hizmeti ve altyapı hizmetleri gibi birçok konuda düzenlemelerde bulunulmuştur.

Mezkûr kanunlara sosyal yardım konusunda bakacak olursak sosyal yardım olgusunun sosyal devlet ilkesinden bağımsız olarak düşünülmemeyeceği bakış açısından hareketle sosyal yardımın aynı zamanda sosyal hizmetlere dair yönü de hesaba katıldığında, anılan kanunlarda yapılan düzenlemelerin özünde bir sosyal belediyece faaliyetini hedeflediği açıktır. Sosyal belediyece kavramından ne anlaşılması gerektiği konusuna da bu aşamada kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Sosyal belediyece yöre halkının ihtiyaçlarının yerel yönetimlerce giderilmeye çalışılmasını ifade eden bir kavramdır diyebiliriz. Ancak daha kapsamlı bir tanımlama yapmak gerekirse sosyal belediyece, bir noktada sosyal devletin yerele yansması olup sosyal belediyece

hizmetlerin etkin ve hızlı şekilde sunulması için gereklidir. Sosyal Belediyecilik yerel halkın ihtiyaçlarının kendilerine yakın olan yerel birimlerce karşılanması, yalnızca altyapı hizmetleri gibi teknik yönü olmayan kültürel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların da karşılanmasını (Ünlü, 2016: 64) ifade eden çok yönlü ve birden fazla amaca hizmet eden bir kavramdır denilebilir.

Bu noktada, belediyeler tarafından yapılan sosyal yardım faaliyetlerinin de özünde merkezi yönetim tarafından yapılan sosyal yardımlarla aynı amaçları taşıdığını ancak belediyecilik faaliyetlerinin yerelliği gereği sınırlı bir bölgede yaşayan halka ilişkin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Belediyeler tarafından yapılan yardımların da genellikle temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda muhtaç olan kişileri hedeflediği ve bu doğrultuda giyim, barınma gibi destekler üzerinden şekillendiği söylenebilir. Yerel yönetimler tarafından yapılan ve sosyal yardım olarak nitelendirilebilecek toplu iftar organizasyonları, dini günlerde yapılan giyim, yeme-içme yardımları gibi yardımlarını sayabiliriz. Söz konusu yardımların, bir yönüyle de toplumsal dayanışma duygusunu güçlendirmeyi hedeflediği söylenebilir. Belediyeler sosyal yardım faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla sosyal yardım yönetmelikleri hazırlayıp söz konusu yönetmelikleri sayesinde sosyal yardım faaliyetlerinin amaç ve kapsamını açıkça ortaya koymaktadırlar. Belediyeler tarafından sosyal yardım faaliyetlerinin erzak, gıda, yakacak, giyim yardımı gibi aynı yardımlar ile engelli vatandaşlara akülü araç temininden bakıma muhtaç yaşlılar için evde bakım hizmetlerinden huzur evlerine, çocuklu muhtaç ailelere bebek bezi, mama gibi yardımlardan, maddi imkânları kısıtlı ve şiddet mağduru kadınların korunması amacıyla kadın korunma evlerinin faaliyetlerine kadar çok çeşitli alanlara uzandığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde nüfusun büyük çoğunluğu kentlerde yaşamakta olup İstanbul İli ülkemizin nüfusu en kalabalık şehirlerden biridir. Bu noktada, konumuza nüfus yoğunluğu ile dikkat çeken İstanbul üzerinden örneklerle devam edecek olursak yerel yönetimlerin sosyal yardım konusunda küçümsenmeyecek bir öneme sahip olduğunu görebiliriz.

Bu değerlendirmelere bir yerel yönetimden örnek verecek olursak, Sakarya'da Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen sosyal yardım faaliyetlerine de bakmak konumuz açısından aydınlatıcı olacaktır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi tarafından; Sakarya'da yaşayan ve ekonomik durumu olmayan kimseler için muhtaçlık durumuna göre düzenli, tek seferlik veya belirli dönemlerde ve genellikle aynı yardımlarda bulunmaktadır. Bu hizmet ve yardımlara online müracaatlar olduğu gibi 6 farklı ilçede bulunan Sosyal Gelişim Merkezleri aracılığı ile de başvurulup hizmetlerden yararlanılabilmektedir.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi tarafından süt, ekmek, temizlik malzemesi, Hasta bezi, kırtasiye, giyim, sıcak yemek, market alışverişi gibi aynı yardımlar, Sosyal Yardım Kartı aracılığı ile her türlü alışverişe imkân sunan nakdi yardımlar, engelliler yönelik medikal ve sosyal hayata katılım amaçlı hobi kursları, yaşlılara yönelik fizik tedavi hizmeti, ev temizliği, kişisel bakım, sağlıklı yaşam amaçlı doğa ve kültür gezileri, hobi kursları, çocuklara yönelik kendilerini geliştirip gerçekleştirebilecekleri ve yeteneklerini keşfedebilecekleri hobi kursu ve dersleriyle toplumun hemen her kesimine sosyal yardım ve hizmet sunulmaktadır. Bu

faaliyetlerle kentte yaklaşık 50.000 kişiye 2022 yılı içerisinde sosyal yardım ve hizmette bulunulmuştur (Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2022).

Yukarıda detaylıca örneklendirdiğimiz üzere yerel yönetimlerin sosyal yardım konusunda küçümsenmeyecek bir önemi vardır. Yerel yönetimler aynı zamanda toplumsal bir ihtiyaca da cevap vermektedirler. Yapılan yardımları incelediğimizde yereldeki halkın talep ve ihtiyaçları doğrultusunda yerel yönetimlerin daha hızlı tespitte bulunup reaksiyon alması, karar mekanizmasının daha hızlı işlemesi sosyal hizmet faaliyetlerindeki yerel yönetimlerin rolünü daha iyi ifade etmektedir. Merkezi İdare tarafından yardım ulaştırılmadığı noktalarda belediyelerin, yerelde sosyal yardım sunulması, sosyal politikalar üretilmesi için inisiyatif aldıklarını söyleyebiliriz.

2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle etkinliğini artıran ve toplum içerisinde çeşitli faaliyetler üstlenen sivil toplum kuruluşları da ellerindeki imkânlar dâhilinde sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarına baktığımızda yaptıkları sosyal yardımlarla toplumun önemli bir kesiminin ihtiyaçlarına cevap verdikleri görülmektedir. Özellikle Kızılay ve Lösev gibi sivil toplum kuruluşlarının halktan gelen bağışları bu şekilde değerlendiren ve toplumda maddi durumu iyi olup ihtiyaçlarını karşılayabilen kimselerin gönüllülük esasına bağlı bağışları ile toplumda ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan kesime yardım yapılarak bir nevi sosyal dengenin de korunmasına yardımcı oldukları görülmektedir.

Özellikle Kızılay 100 seneyi aşkın bir zamandır faaliyetlerine devam eden bir sivil toplum kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtkan'a göre; Kızılay ile birlikte Türk milletinin de karşılıklı yardımlaşma faaliyetleri durağan olmaktan çıkıp dinamik bir yapıya kavuşmuştur (Kurtkan, 1965:8). Kuruluşun kendisi de misyonunu, mevcut şartları iyileştiren bir kurum olarak afetlerde, felaketlerde ve normal şartlarda da ihtiyaç sahiplerine ve koruması olmayanlara yardım etmek, toplumda yardımlaşma ve sosyal dayanışmayı güçlendirmek, kan temini konusunda gerekli faaliyetleri yürüterek zarar görme ihtimalini azaltmak olarak ifade etmektedir. Kurumun vizyonu da "Türkiye'de ve dünyada, insani yardım hizmetinde model alınan, insanların en zor anlarında yanında olan kuruluş" olarak belirtmektedir (Türk Kızılay, 2021).

Kızılay tarafından yapılan yardım faaliyetlerine bakıldığında sadece yurtiçiyle ve Türk vatandaşlarıyla sınırlı şekilde bir yardım yapılmadığı bilakis yurtdışında da muhtaç kimselere, her ne kadar vatandaş olmasalar da ülkemizde yaşamaya devam eden Suriye kökenli kişilere de yardımlarda bulunulduğu görülmektedir. 2019 yılı verileri incelendiğinde (Türk Kızılay, 2019); Kızılay'ın temsilcilik sayısını artırdığı, afet yönetim merkezi sayısının arttığı, bunlar yanında kan bağış merkezlerinden, yurtdışı temsilciliklere kadar oldukça teşkilatlı şekilde faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir. Kızılay'ın 258 şube, 174 temsilcilik, 20 yerel afet yönetim merkezi, 68 kan bağış merkezi, 10.324 personel, 57 sosyal butik, 34 çocuk dostu alan, 30 ilk yardım merkezi, 18 bölge kan merkezi, 14 yurtdışı temsilcilik, 16 toplum merkezi,

8 sosyal market, 3 gençlik kampı, 4 öğrenci yurdu, 3 hastane yurdu, 2 tıp merkezi, 9 Kızılay Kart Hizmetleri Merkezi, 9 bölge afet yönetim merkezi, 1 gençlik merkezi, 16 aşevi (Türk Kızılay, 2019) ile oldukça teşkilatlı şekilde faaliyet gösterdiğini söyleyebiliriz. Yine 2019 yılı faaliyet raporu incelendiğinde; 71 ülkede 7.2 milyon kişiye yardım eli uzatıldığı, yurtiçinde 11.5 milyondan fazla vatandaşa yardım edildiği görülmektedir. 2019 yılında sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında 11.575.073 kişiye ulaşılmış olup 5.310.562 kişiye sosyal yardımda bulunulmuştur. Sosyal hizmet proje/programları kapsamında ise 6.264.511 kişiye ulaşılmıştır. 2019 yılı itibariyle Kızılay Kart Nakit Temelli Destek Programı yararlanıcı sayısı 2.4 milyon kişiye ulaşmıştır. Şartlı eğitim yardımından en az bir defa yararlanan kişi sayısı 562.016 kişidir (Türk Kızılayı, 2019).

Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları Koruma Programı yapılan yardımlar içerisinde dikkati çekmektedir. Program kapsamında yürütülen faaliyetlere baktığımız zaman yapılan yardımların sadece vatandaş ile sınırlı kalmadığı bu noktada ülkemizde geçici koruma statüsünde bulunan Suriye uyruklu kişilerin de unutulmadığı ve onların da en azından temel ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışıldığı görülmektedir. Kırılgan gruplardan başta Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı veyahut Suriye uyruklu kişiler olmak üzere savaş, insani kriz gibi nedenlerle ülkemize sığınan kimselerin maruz kaldıkları şiddet, istismar ve sair riskler ile tehditlerle ortaya çıkan olumsuz durumları önleme, ortadan kaldırma, azaltma amacıyla oluşturulan program geçici veya uluslararası koruma altında yaşayan kimselerin neredeyse tamamını kapsamaktadır. Program kapsamında 15 farklı ilde 16 ekiple çalışılmaktadır.

Kızılay'ın çalışma ve faaliyet alanı oldukça geniştir. Sağlık ve Psikososyal Destek Programlarından, kurban, zekat, fitre, kan bağışlarına kadar hemen her konuda sosyal hayatın içerisinde bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak verdiğimiz Sağlık ve Psikososyal Destek Programı kapsamında Nisan 2020 itibariyle bireysel görüşmelerle 5.694 kişiye, psikoeğitimler kapsamında 100.542 kişiye, destek grup çalışmaları kapsamında 11.281 kişiye, sağlık seminerleri ile 143.652 kişiye, sağlık taramaları kapsamında 50.098 kişiye ulaşılmış ve bu kapsamda hizmet verilmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının sosyal yardım faaliyetleri kapsamında, ülkemizde önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Yalnızca Kızılay üzerinden verdiğimiz örnekler bile göstermektedir ki sivil toplum kuruluşları yaptıkları faaliyetler ile oldukça fazla sayıda insana yardım edebilmekte ve bu kapsamda hükümetlerden arta kalan boşlukları doldurarak muhtaç kişilere gerekli yardımların ulaştırılmasında rol almaktadırlar.

3. Sosyal Yardım Ekseninde Muhtarların Roller

Anayasa'nın 5241. Sayılı Kanunu ile açıklanmış olan Muhtar Görev ve Yetkileri Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkilatına Dair Kanun (10.04.1944) başlığı altında toplanmıştır. Bu kanuna göre;

“Şehir ve kasabalarda kurulu bulunan ve Belediye Kanununun 8 inci maddesine göre kurulacak olan mahallelerde bir muhtar ve muhtarın başkanlığında bir ihtiyar heyeti bulunur. Yapılacak işler bakımından birkaç mahallenin bir muhtar ve ihtiyar heyetine bağlanması veya bir mahallede birden

fazla muhtar ve ihtiyar heyeti bulunması belediye meclisinin kararına ve o mahallin en büyük mülkiye memurunun tasdikine bağlıdır“.

Bir muhtar ile dört azadan oluşan ihtiyar heyetinin belirlenmiş görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Nüfus Kanunu hükümlerine göre, gerekli durumlarda vatandaşların nüfus sicillerine kayıt olabilmeleri için talep edenlere haber vermek,
- 1111 numaralı Askerlik Kanununa göre ise askerlik yoklama memurları tarafından istenilen malumatı vermek,
- Askerlik şubelerine davet pusulalarını imza mukabilinde alarak sahiplerine tebliğ etmek ve davetlilerle beraber muayyen günde askerlik meclisine gitmek ve davete icabet etmemiş olanlar hakkında malumat vermek
- Askerlik çağında olan bireylerin 15 günden fazla süre ile şubesinin bulunduğu bölgeden harice çıkmak isteyenleri muhtarlar kaydedip şubelerine bildirmek.
- Muhtarlar Şose ve Köprüler Kanununa göre yol vergisi ile yükümlü olan mükelleflerin hususi muhasebelerden verilecek cetvelleri doldurmak.
- Muhtarlar aynı zamanda 1086 numaralı Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'na göre Sulh hâkimleri nezdinde görülecek davalara ait vekâletname imzalarını ya da imza vazına muktedir olmayan ya da yazı yazmayı bilmeyen şahsın kullanacağı mührü veya el ile yapacağı işareti tasdik etmektedirler.
- Muhtarların seçim zamanı görevlerine baktığımızda bu dönem içerisinde belli başlı yükümlülüklerinin bulunduğunu görürüz. Muhtarların seçim döneminde sandık seçim listelerinin askıya çıkarılması ve ilan edilmesi, seçmen kâğıtlarının dağıtılması işlemlerini yürütmelidir. Aynı zamanda sandık seçim kurullarına bizzat katılmak ile görevlidir.
- Muhtarlar, görevli oldukları köy ya da mahalle içerisindeki cadde, Sokak, meydan levhası gibi levhaların kontrolünü yapar, değiştirilmesi ya da yenilenmesi gerekiyorsa belediyeye bildirir.
- Muhtarların sosyal açıdan sahip oldukları önemli bir diğer görevleri ise görev aldıkları bölgedeki kimsesiz, sakat, muhtaç ya da yaşlıların tespitini ve yardımlarını gerçekleştirmelidir.
- Nüfus kanunu hükümlerine göre, vatandaşların taleplerin göre ilmuhaber vermeleri, askerlik kanuna göre ise yoklama memurları tarafından istenilen bilgileri paylaşmak askere gideceklere evraklarını tebliğ etmek, davete icabet etmeyenler hakkında bilgi vermek muhtarların görevleri arasındadır.
- Muhtarlar aynı zamanda 1086 numaralı Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'na göre Sulh hâkimliğinde görülecek davalara ait vekâletname imzalarını ya da imza vazına muktedir olmayan ya da yazı yazmayı bilmeyen şahsın kullanacağı mührü veya el ile yapacağı işareti onaylamaktadırlar.
- Muhtarların seçim döneminde sandık seçim pusulalarını askıya çıkarması seçmen kâğıtlarının dağıtılması işlemlerini yaparlar. Aynı zamanda sandık seçim kurullarına katılmak ile görevlidir.

- Muhtarlar, cadde, sokak, meydan levhası gibi levhaların kontrolünü yapar, değiştirilmesi ya da yenilenmesi gerekiyorsa belediyeye bildirir.
- Muhtarların bölgedeki kimsesiz, sakat, muhtaç ya da yaşlıların tespitini ve ihtiyaçlarını gidermekle yükümlüdürler.

Muhtarların alacakları harç ve ödemeler ise 4541 sayılı kanunun 20., ve 21. maddelerinde şu şekilde açıklanmıştır:

Madde 20 – Mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetleri tarafından görülecek hizmetlere karşılık olarak iş sahiplerinden harç alınır ve alınan harç miktarı, evrak ve vesikalar üzerinde gösterilir. Hangi işlerden ne miktar harç alınacağı her mali sene iptidasında vilayet idare heyetlerince kararlaştırılır. (Değişik: 29/8/1977-2108/8 md.) Yoksullukları mahalle muhtarı tarafından kabul edilenlerden ve üçüncü maddenin ikinci bendinde yazılı işlerden harç alınmaz.

Madde 21 – Harçlar münhasıran muhtarlara aittir. Muhtarlık işlerinin tedviri için lüzumlu kira, ısıtma, aydınlatma, hademe ücreti gibi masraflar bu harçlardan ödenir.

Çalışmamızda muhtarlık müessesinden genel anlamda bahsetmiş olsak da ifade edilmek istenen kuruluş il belediyelerindeki il, ilçe ve kasaba merkezindeki mahalle muhtarlarıyla, büyükşehir statüsündeki tüm şehirlerin mahallelerindeki muhtarlarını kapsamaktadır. Bu ayrımı köy muhtarlarını ayrı tutmak için önemlidir. Çünkü köy tüzel kişiliği olan yerlerdeki muhtar ve ihtiyar heyetlerinin yetki ve sorumlulukları mahalledekenden daha farklı ve geniştir.

2014 Yerel seçimlerinden sonra uygulamaya konulan ve birçok ilin büyükşehir olmasını ve büyükşehirlerin sınırlarının il sınırı olarak belirlenmesini düzenleyen 6360 Sayılı Kanundan sonra mahalle yönetimleri ayrı bir hüviyete ve öneme kavuştu.

Merkezi idarenin taşra yöneticileri ile yerel yönetimlerin idarecileri vatandaşların taleplerini, isteklerini, şikâyetlerini, beklentilerini öğrenmek ve ölçmek için çok farklı yöntemler kullansalar da hiç şüphe yok ki en uç yönetim birimi olan muhtarlardan gelene dönüş ve talepler idarecilerin en büyük veri kaynağı olagelmıştır. Mahalledeki kısmen de olsa otokontrollü yapı birbirini tanıma ve güvenme durumu sayesinde muhtarların sağladığı bilgi ve veri oldukça sağlıklı ve kullanışlı bulunarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda; muhtarların mahalledeki rolünü ve statüsünü kullanarak sosyal sorunların hızlı tespiti, yapılan tespitlere üretilen çözüm ve yapılacak yardımların hızlı ve etkin ulaştırılması oldukça önem arz etmektedir.

Üç ana başlıkta topladığımız sosyal hizmet ve sosyal yardım sağlayıcılarının en büyük iki sorunu veya sosyal yardım olayının temelini oluşturacak iki unsur;

- 1- İhtiyaç sahibinin tespiti,
- 2- Yardımın İhtiyaç sahibine ulaştırılmasıdır.

Bu unsurlarla ilgili, saha çalışması, tespit görüşmeleri, istatistikler, hane ziyaretleri, vatandaş müracaatları, Tük veri analizi gibi pek çok yöntem kullanılmaktadır. Buna rağmen yarımaların doğru kişilere ve zamanında ulaştırılmadığı, sosyal sorunların geç tespit edildiği ve bunlara yönelik politika ve yardımların geç faaliyete konulduğu birçok çalışmayla ortaya konulmuştur.

Örneğin evin tek çalışanı ve dış işlerini organize eden ferdi olan babanın cezaevine girmesiyle ailede başlayan sorunlar, çocukların okulu bırakması, annenin toplumdan dışlanması, ailenin fertlerinin başta annenin geçinmek ve ailenin ihtiyaçlarını temin için yanlış yerlere müracaat etmesi, çocukların kötü alışkanlıklara bulaşması, dilenme ve devamında suç unsuru teşkil edecek faaliyetlere yönelmeleri gibi bir sarmalın içine o ferleri sokmaktadır. (Verdiğimiz örnek bir iş kazası, ani ölüm, engelli olma durumu, doğal afet sonucu mağduriyetler gibi pek çok sosyal olaya da uyarlanabilir.)

Sosyal yardım sağlayıcıları bu tür olaylardan maalesef aile veya fertlerin bir kısmı bu sarmala ve çıkmaza girdikten sonra haberdar olmakta, bu süreçten yapılacak yardımlar ya hiç işe yaramamakta ya da çok büyük bedeller tutmaktadır. Bu duruma düşen vatandaşlar ise hangi yardım ve destek için hangi kuruma gideceğini bilmemekte dahası bu tür durumlarda bir yardım veya desteğin olduğunu dahi bilmemektedir.

Muhtaç duruma düşen vatandaştan sosyal hizmet sağlayıcısı kurum ya da kuruluş ne kadar erken haberdar olursa hem totalde kurumların menfaatine hem de vatandaşın menfaatinedir. Bir sosyal sorun derinleştikçe veya görmezden gelindikçe bir başka sorunu tetikler, başlangıçta küçük müdahalelerle çözülebilecek sorun gün geçtikçe daha fazla insan kaynağına, para kaynağına ihtiyaç duyulan bir sosyal soruna dönüşür, bu süreçte hiç şüphesiz muhtaç vatandaşların birçoğu ömür boyu içinden çıkamayacakları durumların içine düşer.

Diğer yandan tespit edilen ihtiyaç sahibine yardımı ulaştırmak hususu da oldukça hassas bir konudur. Yapılan yardımın insan onurunu zedelemeyen, ihtiyaç sahibini mahalledeki sosyal konumunu örselemeden yapılması gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gerek sosyal hizmet sağlayıcıların sahada yaşadığı zorluklar, gerekse yardım ve desteğe zamanında ulaşamadığı için mağduriyeti katlanarak büyüyen ve içinden çıkılmaz bir hal alan vatandaşların durumu irdelendiğinde devletin yönetim mekanizmasının en önemli unsurlarından biri olan ve adeta sinir ucu hüviyetindeki muhtarların bu sosyal yardım ve sosyal hizmet sürecine resmi ve yetkin olarak dâhil edilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Muhtarlar bu sürece dâhil edilmeden halledilmesi gereken iki önemli hususun ilki bütünleşik sistem sorunudur. Günümüzde bazı kurumların kullandığı fakat veri girişi ilgili her paydaşa açılmayan, kullanımı ve raporlama süreci henüz yaygınlaştırılmayan sistemin kapsayıcı bir hale getirilip yardım ve hizmet sağlayıcı her paydaşa bu sisteme veri girişi zorunluluğu getirilmesi gerekmektedir.

İkinci husus ise sosyal yardım sürecinin sahadaki en önemli unsurlarından biri olan ve çalışmamızın konusunu oluşturan muhtarlara bu sistemin açılmasıdır. Muhtarlar sistemin kullanımıyla, oradaki bilgilerin gizlilik ve hayatiliğiyle ilgili gerekli eğitimlerden geçirilmeli, sonrasında sisteme erişimleri sağlanmalıdır. Devamındaki aşama ise hem sisteme veri işleme hususunda hem de sistemden mahalleye dair raporlama hususunda muhtarlara yasal sorumluluklar ve görevler yüklenerek sürecin parçası haline getirilmelidirler.

Muhtarların gerekli eğitim ve donatımından sonra resmi argümanlarla sürece dâhil edilmesindeki en büyük fayda ise hızlı ve objektif bilgi akışının sağlanması olacaktır. Kurulacak bütünleşik sisteme muhtarların entegrasyonu ile birlikte saha kurum-kuruluşların saha çalışanların uzun uğraşlar sonunda elde etmeye çalıştıkları veriler sahayı bilen, zaten sorun ve ihtiyaçların verisi elinde düzensiz bir şekilde bulunan muhtarın bu bilgi ve verileri sisteme aktarmasıyla süreç hızlanacaktır.

Sosyal hizmetler alanında ve özellikle sosyal yardım alanında önemli sayıda personel istihdamı kullanılmakta bununla birlikte araç vb. birçok kamu kaynağı israfı ortaya çıkmaktadır. Muhtarlıklar müessesesinin resmi olarak sürece dâhil edilmesi; hem yardım yapılacakların tespit edilme sürecinde yani saha incelemesi safhasında hem de yardıma uygun bulunanlara yardımın ve hizmetin ulaştırılmasında önemli bir tasarruf sağlayacaktır.

Sosyal yardıma ihtiyaç duyanların verileri sisteme veya kuruluşa ulaştıktan sonra sosyal hizmet uzmanları yardımın ulaştırılması, varsa başka sosyal hizmet uygulamalarının o vatandaşa veya o mahalleye uygulanması sürecini başlatacak, böylelikle mahallelerde etkin, verimli, kalıcı, duruma göre önleyici ve hızlı bir sosyal hizmet modeli sağlanmaya çalışılacaktır.

KAYNAKÇA

- Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok). <https://ailevecalisma.gov.tr/>. 2023 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/>: <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/> adresinden alındı
- Aksanyar, Y. (2015). Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Kütahya: T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Arikboğa, E. (2004). "Fatih Döneminde İstanbul'da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında", İstanbul: Şehir ve Medeniyet(haz. Şevket Kamil Akar), Klasik Yayınları, İstanbul.
- Beydilli, K. (2002), "İmam, Osmanlı Devleti'nde İmamlık", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 22, İstanbul.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2013). Yeni Yoksulluk Ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi. Ankara: UNDP.
- Çadırcı, M. (1970), Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme, Belleten, C.XXXIV, sayı 135
- Dama, N., & Sundaram, D. T. (2018). Yoksulluk Döngüsünden Çıkış Şartlı Eğitim Yardımı. İstanbul: SETA Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1984), "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", Journal of Ottoman Studies/Osmanlı Araştırmaları, IV, İstanbul.
- Ergin, O. N. (1936), Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, İstanbul:İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları.

- Eryılmaz, B. (1997),Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması, Bileşik Yay., İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı, (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Kurtkan, A. (1965). Bir Sosyal Yardım Organizasyonu Olarak Kızılay. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi(16), 7-22.
- Ortaylı, İ. (1978), Türkiye İdare Tarihi, TODAİE yayınları, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2007), Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara
- Özbilgen, E.(2003), Bütün Yönleriyle Osmanlı, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Palabıyık, H. ve Atak, Ş. (2002), "Türkiye'de Mahalle Yönetimi", Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler, Alfa Kitabevi, İstanbul.
- Tok, Ö. (2005), "Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 18, Kayseri.
- Türk Kızılay. (2019). 2019 Faaliyet Raporu. Türk Kızılay.
- Türk Kızılayı. (2021). Türk Kızılayı 2016-2020 Stratejik Planı. Türk Kızılayı.
- Türkçe Sözlük. (1998),Türk Dil Kurumu,C.2,9.Baskı,Ankara
- Ünlü, U. (2016). Sosyal Belediyecilik Anlayışının E-Belediyecilik Uygulamalarına Entegre Edilmesi. Sayıştay Dergisi(102), 63-89.